

ČOKOLADA

DŽOANA HARIS

Prevela
Tatjana Grujić

■ Laguna ■

Naslov originala

Joanne Harris

CHOCOLAT

Copyright © Frogspawn Ltd 1999

Translation copyright © 2021 za srpsko izdanje, LAGUNA

Posvećeno uspomeni na moju prababu

Mari Andre Soren

(1892–1968)

11. februar
Pokladni utorak

DOŠLE SMO NA KRILIMA KARNEVALSKOG VETRA. VETRA PRE-toplog za februar, zasićenog vrelim, masnim mirisima palačinki, prženih kobasica i prhkih, slatkih galeta koje se spremaju na licu mesta, na rešou pokraj puta, dok konfete kao ledena kiša padaju niz kragne, uvlače se pod manžetne i valjaju po ivičnjaku nalik na suludi protivotrov zimi. U narodu koji se tiska na trotoarima uske glavne ulice vlada grozničavo uzbuđenje; ljudi krive vratove ne bi li, bar na tren, ugledali krepom presvučen *char** za kojim se vijore ukrasne trake i ruže od papira. Držeći žuti balon u jednoj, a trubicu u drugoj ruci, Anuk gleda, razrogačenih očiju, između nečije korpe za pijacu i tužnog smeđeg psa. Nas dve smo već viđale karnevale: procesiju od dvesta pedeset nakićenih *chars* u Parizu prošle godine na *Mardi gra*** , pa od sto osamdeset u Njujorku, paradu dvadesetak muzičkih sastava u Beču, klovnove na štulama, *Grosses Têtes* sa otromboljenim glavama od papir-mašea, mažoretkinje sa dobošima i blistavim palicama koje se vrte u vazduhu. Ali za

* Fr.: *char* – kola. (Prim. prev.)

** Fr.: *Mardi Gras* – Pokladni utorak. (Prim. prev.)

jednu šestogodišnjakinju, svet još uvek ima neki poseban sjaj. Drvena kola, na brzinu ukrašena pozlatom i krepom i islikana prizorima iz bajki. Zmajeva glava na štitu, Rapunzel s vunenom perikom, sirena s repom od celofana, kućica od medenjaka ukrašena fondanom i pozlaćenim kartonom, veštica na pragu koja svojim ekstravagantnim zelenim noktima maše grupi zanele dece... Sa šest godina se mogu zapaziti tanani prelazi koji su samo godinu dana kasnije oku nedostupni. Ona je još uvek kadra da zanemari papir-maše, fondan i plastiku i vidi samo vešticu, pravu čaroliju. Diže pogled ka meni, a oči joj blistaju, zelenkastoplave kao Zemlja gledana iz velike visine.

„Hoćemo li da ostanemo? Je l' hoćemo da ostanemo ovde?“ Moram da je opomenem da govori francuski. „Ali, je l' hoćemo? Je l' hoćemo?“ Obesi mi se o rukav. Kosa joj je, na vetru, poput klupka šećerne vune.

Razmišljam. Ovde ili bilo gde. Lanskenet na Tani, uvrh glave dvesta duša, tek jedan pisak sirene na auto-putu Tuluza-Bordo. Dok trepneš nema ga više. Glavna ulica, dva reda poludrvenih sivosmeđih kuća koje se tajanstveno naslanjaju jedna na drugu, nekoliko bočnih ulica koje se pružaju paralelno kao zupci povijene viljuške. Crkva, napadno okrečena u belo, na trgu okruženom radnjicama. Farme raštrkane po uvek budnoj zemlji. Voćnjaci, vinogradi, pojasevi oranica ograđenih i uređenih po strogim pravilima zemljoradnje: ovde jabuke, tamo kivi, lubenice, cikorije ispod crnih plastičnih ljuštura, čokoti loze koji deluju mrtvo i propalo na zubatom februarском suncu i čekaju svoje trijumfalno uskrsnuće u martu... Iza svega toga Tana, mala pritoka Garone, poigrava na svom putešestviju kroz močvarne pašnjake. A ljudi? Liče na sve druge koje smo dosad srele: pomalo bleđi, nenavikli na sunce, pomalo sumorni. Marame i beretke su iste boje kao kosa koju pokrivaju: smeđe, crne ili sive. Lica su naborana kao jabuke od lane, a oči, upale u izbrazdanu kožu, podsećaju na klikere pobodene u prokislom testu. Ono malo dece sa zelenim, žutim i crvenim zastavicama

kao da pripada nekoj drugoj rasi. I dok *char* tromo odmiče ulicom za starim traktorom koji ga vuče, krupna žena četvrtastog, nesrećnog lica čvršće steže karirani kaput oko ramena i uzvikuje na ovdašnjem narečju nešto polurazumljivo; zdepasti Deda Mraz, zalutao među sirene i patuljke, s kola dobacuje slatkiše okupljenom narodu, jedva obuzdavajući agresivnost. Stariji čovek sitnih crta lica koji na glavi nosi šešir, a ne beretku uobičajenu za ovo podneblje, uljudno mi se izvinjavajući pogledom, podiže sa zemlje tužnog smeđeg psa koji je stajao između mojih nogu. Gledam kako njegovi tanki, skladni prsti klize niz pseću dlaku; pas cvili; izraz na gospodarevom licu se pretvara u klupko ljubavi, brige i krivice. Niko nas ne gleda. Kao da smo nevidljive. Naša odeća odaje da smo stranci, da smo samo u prolazu. Koliko su učtivi! Niko ne zuri u nas. U ženu duge kose, uvučene u kragnu narandžastog kaputa, s dugačkom svilenom ešarpom koja leprša oko vrata, i u dete u žutim gumenim čizmama i nebo-plavoj kabanici. Boje ih odaju. Odeća im je egzotična, lica – previše bleđa ili previše preplanula? – i kosa su kao pečat na kojem piše da su drugačije, da su tuđinke, da nisu odavde. Stanovnici Lanskeneta vešto posmatraju čoveka ne gledajući ga u oči. Njihov ispitivački pogled, hladan, mada ne i neprijateljski, osećam za vratom kao nečiji dah. Za njih, mi smo atrakcija, deo karnevala, dašak tuđine. Dok se okrećem da kupim galete od uličnog prodavca, osećam njihove oči na nama. Hartija je vrela i masna, a mrki kolot od testa hrskav po obodu, ali debeo i sočan u sredini. Odlamam komadić i dajem ga Anuk dok joj brišem otopljeni maslac s brade. Prodavac je zdepast, proćelav čovek s debelim naočarima i licem sjajnim od pare s prese. Namiguje joj. Drugim okom upija svaku pojedinost, imajući na umu da će ga posle zapitkivati.

„Na odmoru ste, madam?“ Prema pravilima seoske etikete on ima pravo da postavlja pitanja; ispod vela trgovačke ravnodušnosti zapažam istinsku glad. Znanje je ovde novac; zbog blizine Ažena i Montobana, turisti su prava retkost u selu.

„Nakratko.“

„Onda ste iz Pariza?“ Mora da je u pitanju naša odeća. Ljudi se u ovoj živopisnoj zemlji oblače tako da ne padaju u oči. Boja je ovde luksuz; brzo bleđi. Raznobojni cvetovi pokraj puta su korov, napadan i neupotrebljiv.

„Ne, nisam iz Pariza.“

Char je gotovo na kraju ulice. Mali sastav u pratnji – dve frule, dve trube, trombon i bubanj – svira neki oskudan, neprepoznatljiv marš. Desetak mališana trčkara za povorkom i sakuplja pobacane slatkiše. Neki od njih su kostimirani; primjećujem kako se Crvenkapa i neko kosmato stvorenje, koje bi moglo da bude vuk, prijateljski prepiru oko toga kome pripada pregršt zastavica.

Na začelju nastupa prilika u crnom. Isprva mislim da je i ona deo parade – Kuga, možda – ali kako se približava, prepoznajem starinsku mantiju seoskog popa. Ima tridesetak godina, mada izdaleka, zbog krutog držanja, deluje starije. Okreće se ka meni i ja, po visokim jagodicama i plavim, severnjačkim očima, po prstima dugim kao u pijaniste, položenim preko srebrnog krsta na grudima, zaključujem da je i on došljak. Možda mu baš to što nije odavde i daje pravo da zuri u mene, ali u njegovim svetlim, hladnim očima ne vidim dobrodošlicu. Vidim samo prodoran, mačji pogled čoveka koji nije siguran da vlada situacijom. Osmehujem mu se. On, preneražen, odvraća pogled i rukom doziva dvoje dece. Pokazuje na đubre koje sada oivičava put; ovo dvoje nevoljno počinju da čiste: rukama zgrću zastavice i papiriće od slatkiša i bacaju ih u obližnju kantu. Okrećući glavu, ponovo hvatam sveštenikov pogled, koji bi, da ga je uputio neko drugi, mogao biti pogled odobravanja.

U Lanskenetu na Tani nema policijske stanice, što znači da nema ni kriminala.

Pokušavam da budem kao Anuk, da proniknem u ono iza maske i vidim suštinu, ali za sada je sve kao u magli.

„Je l' hoćemo da ostanemo? Je l' hoćemo, *Maman?*“, navaljuje ona, vukući me za ruku. „Sviđa mi se, baš mi se sviđa ovde. Hajde da ostanemo!“

Uzimam je u naručje i ljubim u potiljak. Miriše na dim i palačinke i toplu postelju u zimsko jutro.

Što da ne? Ovde ili bilo gde drugde.

„Da, naravno“, kažem, dok joj moj dah mrsi kosu. „Naravno da ćemo da ostanemo.“

Što baš i nije laž. Ovog puta možda i bude tako.

Karneval se završio. Jednom u godinu dana ovo selo obasja kratkotrajna, bleštava svetlost, a evo, već sada, toplota gasne, ljudi se razilaze. Prodavci pakuju svoje rešoe i šatre, deca odbacuju kostime i ukrasne vrpce. Preovladava atmosfera blage nelagodnosti, posramljenosti zbog ovog obilja boja i buke. A ona isparava kao letnja kiša, otiče u ispucalu zemlju, kroz žedni kamen i nestaje gotovo bez traga. Posle dva sata Lanskenet na Tani je ponovo nevidljiv, poput začaranog sela koje se pojavljuje samo jednom godišnje. Da nije bilo karnevala, nikada ga ne bismo ni primetile.

Za sada imamo gas, ali ne i struju. Ove prve večeri, uz svetlost sveće spremila sam palačinke za Anuk, a jele smo ih kraj kamina, koristeći stare časopise umesto tanjira, pošto naše stvari neće stići do sutra. Ova radnja je nekad bila pekara, te pekarski snop žita još uvek stoji iznad uskih ulaznih vrata, pod je sav prekriven brašnjavom prašinom, a pri ulasku smo se jedva probile kroz hrpu reklamne pošte. Zakup nam, naviklim na velegradske cene, deluje smešno jeftino; no uprkos tome sam, brojeći novac, uhvatila oštar, podozriv pogled žene iz agencije. Na ugovoru o zakupu moje ime je Vijan Roše, a potpis hijeroglif koji može da znači bilo šta. Pod svetlošću sveće istražujemo svoje novo carstvo; stare peći još uvek u

iznenađujuće dobrom stanju ispod naslaga masnoće i čađi, zidovi obloženi borovinom, pocrnele zemljane pločice. Anuk je pronašla staru sklopljenu tendu u stražnjoj sobi, pa smo je izvukle; ispod izbledele platna razmireli su se pauci. Naš stan je iznad radnje: soba i kupatilo, neverovatno mali balkon, žardinjera od terakote sa uvelim zdravcem... Anuk je napravila grimasu kad ju je videla.

„Tako je mračno, *Maman*.“ Zvučala je prestrašeno i nesigurno gledajući toliku pustoš. „I tako tužno miriše.“

U pravu je. Miriše na godinama zatočenu dnevnu svetlost koja se ukvarila i ukiselila, na mišji izmet i duhove neupamćenih i neožaljenih stvari. Odjekuje kao u pećini, a toplota koju širimo svojim prisustvom samo još više naglašava svaku senku. Uz malo farbe, sunca i sapuna oslobodićemo se prljavštine, ali tuga... Tuga i beznadežna jeka kuće u kojoj se niko godinama nije smejaao nešto su sasvim drugo. Pri plamenu sveće, dok mi je stezala ruku, Anukino lice je delovalo blede, a oči krupne. „Moramo li ovde da spavamo?“, pitala je. „Pantufli se ovde ne dopada. On se plaši.“

Osmehnula sam se i poljubila je u zlaćani, ozbiljni obraščić. „Pantufli će nam pomoći.“

Upalile smo po sveću za svaku sobu: zlatnu, crvenu, belu i narandžastu. Više volim da sama napravim tamjan, ali za nevolju, poslužiće i kupovni štapići s mirisom lavande, kedrovine i limuna. Obe smo u rukama držale sveće. Anuk je duvala u svoju trubicu, a ja sam udarala metalnom kašikom u staru šerpu i deset minuta smo trupkale iz sobe u sobu, vikale i pevale iz sveg glasa: „*Napolje! Napolje! Napolje!*“ – sve dok se zidovi nisu zatresli a duhovi preneraženo razbežali ostavljajući za sobom slabi miris paljevine i gomilu otpalog maltera. Prodorni pogled kroz ispucalu, pocrnelu farbu i kroz setu napuštenih stvari otkrivao je, malo-pomalo, siluete blede kao odsjaj prskalnice dogorele u ruci: ovde bleštavo zlatni zid, tamo fotelju, pomalo pohabanu, ali još uvek trijumfalno narandžastu, staru

tendu, odjednom sjajnu, jer se poluskrivene boje pomalja-ju ispod naslaga prljavštine. *Napolje! Napolje! Napolje!* Dok Anuk i Pantufl pevaju i trupkaju nogama, blede prikaze kao da postaju sve jasnije – crvena barska stolica pored tezge od vinila, niska zvončića na ulaznim vratima. Ja, naravno, znam da je ovo samo igra. Samo bajalica kojom tešim uplašeno dete. Mnogo posla treba obaviti, teškog posla, da se ove seni pretvore u javu. Pa ipak, u ovom trenutku mi je dovoljno što znam da nam kuća želi dobrodošlicu, kao i mi njoj. So i hleb pokraj praga da umilostivim bogove ognjišta. Sandalovina na jastuku da lepše sanjamo.

Nešto kasnije, Anuk mi je rekla da se Pantufl više ne plaši. Znači, i to smo sredili. Spavale smo zajedno na brašnjavom dušekuu u spavaćoj sobi, obučene i uz upaljene sveće. Kad smo se probudile, već je bilo jutro.

2

12. februar
Čista sreda

U STVARI, PROBUDILA SU NAS ZVONA. NISAM NI SHVATILA koliko smo blizu crkve dok ih nisam čula: taj jednolični, duboki bruj odzvanja i stapa se u skladnu, tužnu melodiju – *dommm fla-di-dadi dommm*. Pogledala sam na sat. Šest sati. Sivozlatna svetlost provlačila se kroz polomljene kapke i rasipala po krevetu. Ustala sam i pogledala na trg popločan kaldrmom koja se presijavala od kiše. Četvrtasti, beli crkveni toranj jasno se ocrtavao obasjan prvim sunčevim zracima, a pod njim se prostirala dolina mračnih izloga: pekara, cvečara, prodavnica pogrebne opreme, nadgrobnih ploča, kamenih anđela, ruža koje ne venu... Beli crkveni toranj je svetionik iznad pročelja s nenametljivo navučenicima, rimski brojevi crkvenog sata s crvenkastim odsjajem pokazuju šest i dvadeset da prevare đavola, a Devica s vrtoglave visine gotovo s gađenjem posmatra trg. Na vrhu niskog zvonika okreće se vetrokaz u obliku čoveka u odori s kosom u ruci: zapad–severozapad. S balkona punog uvelog zdravca gledala sam kako prvi vernici pristižu na misu. Prepoznala sam ženu s karnevala u kariranom kaputu i mahnula joj, no ona je, ne odgovorivši mi, samo zaštitnički obmotala kaput oko sebe i užurbano produžila dalje. Iza njenih

leđa, čovek sa šeširom u pratnji tužnog smeđeg psa uzdržano mi se osmehnuo. Veselo sam mu doviknula, ali seoski bonton očigledno nije dopuštao ovako neobavezno ponašanje, jer mi nije uzvratio, nego je hitrim korakom ušao u crkvu i uveo psa sa sobom.

Niko posle toga nije ni pogledao u moj prozor, iako sam izbrojala više od šezdeset glava zaštićenih od nevidljivog vetra maramama, beretkama i šeširima natučenicima na čelo. Ali osetila sam njihovu sračunatu, radoznanu ravnodušnost. Oni sada brinu važne brige, govorila su njihova pogrbljena pleća i povijene glave. Stopala su im se mrzovoljno vukla po kaldrmi, kao deci kada idu u školu. Ovaj se, znala sam, danas zarekao da neće više da puši, onaj tamo da neće čak ni jednom nedeljno da ide u kafe, ona da će se uzdržavati od svoje omiljene hrane. No, naravno, to se mene uopšte ne tiče. Pa ipak, u tom trenutku sam osetila da nema mesta na svetu kome je potrebna čarolija... Stara navika. Ko jednom počne da ispunjava želje ljudima, nikad više ne izgubi taj nagon. A pored toga, još uvek je duvao vetar, karnevalski vetar koji nosi prigušeni miris masnoće, šećerne vune i baruta, pomešan s ostrim, vrelim mirisima smene godišnjih doba od kojih svrbe dlanovi, a srce brže kuca. Ostajemo, znači, neko vreme. Neko vreme. Dok se ne promeni vetar.

U prodavnici mešovite robe kupile smo farbu i uz nju četke, valjkove, deterđent i kofe. Počele smo od sprata pa smo se spuštale naniže i usput skidale zavese, bacale polomljeno pokućstvo na sve veću gomilu u majušnom stražnjem dvorištu, sapunale podove i pravile slapove niz uzano čađavo stepenište i uskoro smo obe bile mokre do gole kože. Anukina ribača četka je postala tanker, a moja podmornica što je uz prasak ispaljivala torpeda koja su letela niz stepenice sve do predsoblja. Usred svega ovoga oglasilo se zvono na vratima i ja, držeći sapun u

jednoj, a četku u drugoj ruci, podigoh glavu i ugledah visoku sveštenikovu priliku.

Pitala sam se koliko će mu trebati da dođe.

Neko vreme nas je posmatrao dok mu je na usnama lebdeo osmeh. Osmeh oprezan, posednički, dobronameran. Osmeh gospodara zamka koji želi dobrodošlicu nezvanim gostima. Osetila sam da je sasvim svestan mojih mokrih i prljavih pantalona na tregere, kose povezane crvenom maramom i bosih nogu u natopljenim sandalama.

„Dobro jutro.“ Potočić penušave vode ustremio se ka njegovoj crnoj cipeli s visokim sjajem. Primetila sam da baca kratak pogled na njega, pa ga vraća na mene.

„Fransis Reno“, rekao je, diskretno zakoračivši u stranu. „Curé ove parohije.“* Na to sam se, ne mogavši da odolim, nasmejala.

„A, tako“, rekla sam zlobno. „Mislila sam da ste lik s karnevala.“ Učtiv smeh: *ha, ha, ha*.

Pružila sam mu žutu plastičnu rukavicu. „Vijan Roše. A ovaj bombarder iza mene je moja kćerka Anuk.“

Čulo se kako sapunica pršti dok se Anuk i Pantufl tuku na stepeništu. Slutila sam da pop očekuje više pojedinosti o mesje Rošeu. Koliko je lakše kad imate sve na parčetu papira, kad je sve zvanično pa možete da izbegnete ovu nelagodnu, zamršenu *conversation*.

„Verovatno od jutros imate mnogo posla.“

Odjednom mi ga je bilo žao. Toliko se trudio, tako se naprezao da uspostavi kontakt. Ponovo usiljen osmeh. „Da. Moramo što pre da sredimo kuću. A to neće ići brzo! No mi ionako ne bismo došle jutros u crkvu, *Monsieur le Curé*. Mi, znate, nismo vernici.“ Rekla sam mu to iz najboljih namera, da zna s kim ima posla, da ga umirim. No on je delovao preneraženo, gotovo uvređeno.

* Fr.: *Monsieur le Curé* – sveštenik nadležan za određenu parohiju. (Prim. prev.)

„Tako znači.“

Bila sam previše neposredna. On bi voleo da malo okolišamo, da kružimo jedno oko drugoga kao nakostrešene mačke.

„Baš lepo od vas što ste nam poželeti dobrodošlicu“, vedro sam nastavila. „Možda biste čak mogli da nam pomognete da steknemo prijatelje ovde.“

On, primećujem, pomalo i liči na mačku: hladne, svetle oči koje nikad ne uzvraćaju pogled, uvek na oprezu, proračunat i uzdržan.

„Daću sve od sebe.“ Potpuno je ravnodušan sada kada zna da nećemo biti deo njegove pastve. Pa ipak, savest mu nalaže da ponudi više nego što je voljan da pruži. „Šta tačno imate na umu?“

„Pa, dobro bi nam došlo malo pomoći“, predložila sam. „Naravno, ne mislim na vas“, kazala sam žurno, jer je već zaustio da odgovori. „Ali možda znate nekoga kome treba malo novca? Nekog molera, nekog ko bi mogao da pomogne oko preuređivanja?“ Ovo mora da je sigurno tle.

„Ne mogu nikoga da se setim.“ Opresan je, oprezniji od svih koje sam dosad upoznala. „Ali raspitaću se.“ Možda i hoće. Zna svoje obaveze prema pridošlicama. Mada mi je jasno da neće naći nikoga... On nije od onih koji drugima čine usluge iz čiste dobrodušnosti. Pogledom oprezno okrznu gomilicu soli i hleba pokraj vrata.

„Za sreću“, osmehnula sam se. Lice mu je bilo kao od kamena. Zaobišao je našu malu žrtvu, kao da ga vređa.

„Maman?“ Na vratima se pojavila Anukina glava s koje su štrčali luckasti pramenovi. „Pantufl bi da se igramo napolju. Je l' smemo?“

Klimnula sam glavom. „Ostanite u dvorištu.“ Obrisala sam joj prljavštinu s nosa. „Sva si musava.“ Videla sam da baca letimičan pogled na popa i u poslednjem trenutku uspela da preduhitrim njenu podrugljivu grimasu. „Ovo je mesje Reno, Anuk. Šta se kaže?“

„Dobar dan!“, doviknula je Anuk idući ka vratima. „Doviđenja.“ Žuti džemper i crvene pantalone na tregere pretvorili su se u mrlju i nestali mi s očiju, i čulo se samo kako stopala grozničavo koče po masnim pločicama. I bila sam, i to ne prvi put, gotovo sigurna da vidim kako Pantufl, tamna mrlja na zagasitoj gredi, nestaje za njom.

„Ima samo šest godina“, pokušala sam da objasnim.

Reno se osmehnuo nekako napeto, kiselo, kao da je samo jedan pogled na moju kćerku bio dovoljan da potvrdi njegove sumnje u vezi sa mnom.

3

Četvrtak, 13. februar

BOGU HVALA, I TO JE PROŠLO. POSETE ME NASMRT UMARAJU. Ne mislim na tebe, *mon père*; ovaj nedeljni dolazak tebi u posetu pravo je uživanje, za mene jedino, moglo bi se reći. Nadam se da ti se dopada cveće. Nije nešto naizgled, ali divno miriše. Spustiću ga ovde, pokraj tvoje stolice, da ti je na oku. Odavde se lepo vide polja, Tana koja ih preseca po sredini i Garona koja blista u daljini. Čovek bi gotovo mogao pomisliti da smo sami. O, ne, ne žalim se. Ne, stvarno. Samo, ti sigurno znaš da je ovo breme preteško za jedna pleća. Njihove sitne brige, nezadovoljstva, nerazboritost, njihovih hiljadu trivijalnih problema... U utorak je bio karneval. Igrali su i vrištali kao divljaci. Najmlađe dete Luja Perena, Klod, pucalo je na mene iz pištolja na vodu, na šta je otac samo rekao da, dete kô dete, mora da se igra. Ja samo želim da ih vodim, *mon père*, da ih izbavim od sagrađenja. A oni mi pružaju otpor na svakom koraku, kao deca koja odbijaju zdravu hranu i nastavljaju da jedu ono što im škodi. Znam da ti razumeš. Pedeset godina si strpljivo i snažno sve ovo nosio na svojim leđima. Zaslužio si njihovu ljubav. Zar su se vremena toliko promenila? Mene se ovde boje, mene ovde poštuju... ali me ne vole. Lica su im puna prkosa i srdžbe. Juče su

napustili službu s pepelom na čelu i izrazom olakšanja i krivice na licu. I vratili se svojim tajnim užicima, svojim samotnjačkim porocima. Kako ne mogu da shvate? Gospod sve vidi. *Ja* sve vidim. Pol-Mari Muska tuče ženu. Svake nedelje dobije deset *Aves** u ispovedaonici i, kad se vrati kući, ponovo počinje po starom. Njegova žena krade. Prošle nedelje je otišla na pijacu i ukrala s tezge bezvredne đinđuve. Gijom Diplesi me pita da li životinje imaju dušu i plače kad mu kažem da nemaju. Šarlot Eduar misli da njen muž ima ljubavnicu – ja znam da ih ima tri, ali ćutim jer je ispovest sveta tajna. Kakva su oni deca! Od njihovih zahteva mi se uzburka krv u žilama i zavrti u glavi. Ali ne smem da pokažem slabost. Stado ne čine poslušna, krotka stvorenja iz pastorage. Svaki seljak će ti to reći. Ovce su podmukle, povremeno podle, patološki glupe. Popustljivom pastiru stado zna da postane samovoljno i buntovno. A ja ne smem da budem popustljiv. Zato sebi jednom nedeljno priuštim ovo jedino zadovoljstvo. Tvoje su usne, *mon père*, neme poput ispovedaonice. Uši su ti uvek načuljene, a srce puno dobrote. Tokom ovog jednog sata mogu da odložim svoje breme. Mogu da ne budem nepogrešiv.

Imamo novu varošanku. Neku Vijan Roše, udovicu kako mi se čini, s malim detetom. Sećaš li se stare Bleroove pekare? Umro je pre četiri godine, a radnja od tada propada. E ona ju je uzela u najam i namerava da je otvori do kraja nedelje. Ne verujem da će uspeti da opstane. Već imamo Poatoovu pekaru na drugoj strani trga, a ona se, pride, ovde nikada neće uklopiti. Jeste da je prijatne naravi, ali s nama nema ničeg zajedničkog. Za dva meseca vratiće se u grad, gde joj je i mesto. Začudo, nisam otkrio odakle je. Iz Pariza, verovatno, možda čak i iz inostranstva. Govori čisto, previše čisto za jednu Francuskinju, a samoglasnike krati, kao oni sa severa, mada joj se u očima nazire italijansko ili portugalsko poreklo, a koža joj je... Ali nisam

* Fr.: *Avé* – Zdravomarija. (Prim. prev.)

je mnogo zagledao. I juče i danas je čitavog dana radila u pekari. Izlog je prekriven narandžastim plastičnim zastorom, a ona i njena divlja ćerkica samo se povremeno pomalaju iz radnje da izliju kofu prljave vode u kanalizaciju, ili da živo porazgovaraju s nekim od radnika. Čudo jedno kako je lako pribavila pomoć. Iako sam se ja lično ponudio da joj pomognem, nisam smeo da se zakunem da će mnogi naši seljani biti podjednako susretljivi. A onda sam rano jutros video kako joj Klermon nosi drvenu građu, a Purso merdevine. Poato je poslao nešto svog pokušaja; video sam ga kako preko trga nosi naslonjaču i osvrće se kao da se plaši da ga neko ne primeti. Čak se i onaj naprasiti klevetnik Narcis, koji je bez razmišljanja odbio da prekopa crkvenu portu prošlog novembra, sa svojim alatom uputio da joj sredi baštu. Jutros, negde oko dvadeset do devet, pred radnjom se zaustavio kombi za isporuke. Diplesi, koji je kao i uvek u to vreme šetao psa, baš je u tom trenutku prolazio tuda i ona ga je pozvala da im pomogne oko istovara. Videlo se da ga je njen zahtev toliko zaprepastio – na trenutak sam pomislio da će je odbiti – da mu je ruka zastala na pola puta do šešira. Onda je ona nešto rekla – ne znam šta – i čuo sam njen smeh kako odzvanja po kaldrmi. Često se smeje i pravi neodmerene i komične pokrete rukama. Što je, pretpostavljam, još jedna odlika ljudi iz gradova. Mi smo navikli na veću uzdržanost kod naših ljudi, mada mislim da je dobronamerna. Ljubičastu maramu je, kao Ciganka, vezala oko glave, ali veći deo kose se izmigoljio ispod nje, pa su joj neki pramenovi pobeleli od farbe. Njoj to kao da nije smetalo. Diplesi kasnije nije mogao da se seti šta mu je to kazala, ali je, onako stidljivo, rekao da je za istovar bilo malo stvari, samo nekoliko kutija, ne velikih, ali prilično teških, i nešto otvorenih drvenih sanduka s posuđem. Nije pitao šta je u kutijama, ali sumnja da će tako mala zaliha, šta god da je, duže potrajati jednoj pekari.

Nemoj misliti, *mon père*, da sam čitav dan proveo posmatrajući pekaru. Ona se, jednostavno, nalazi tik naspram moje

kuće – koja je bila tvoja, *mon père*, pre svega ovoga. Tamo se već čitav jedan i po dan samo ukucava, farba, kreči i riba, te i protiv svoje volje jedva čekam da vidim kakvi će biti rezultati. U ovo-me nisam usamljen; slučajno sam čuo madam Klermon kako, sva važna, s grupom prijateljica časka ispred Poatoove radnje o poslu svoga muža; pominjale su *crvene kapke na prozorima* pre no što su me primetile i prešle na podmukli šapat. Kao da je meni stalo. Novopridošla je, ako ništa drugo, selo snabdela materijalom za ogovaranje. Primećujem da mi narandžasti najlon na izlogu privlači pogled u vrlo čudnim trenucima. Liči na džinovsku bombonu koja samo čeka da je odmotaju, na zaostali delić karnevala. Ima nečeg uznemirujućeg u njegovoj jarkoj boji i u tome kako odbija sunčeve zrake; biću srećan kada završe posao i radnja ponovo postane pekara.

Medicinska sestra pokušava da mi uhvati pogled. Misli da te zamaram. Kako samo možeš da ih podneseš, s tim kreštavim glasovima i ponašanjem negovateljica? *Čini mi se da je sada vreme za odmor*. Njen vragolasti glas mi nepodnošljivo para uši. A ipak, namere su joj dobre, govore mi tvoje oči. *Oprosti im, ne znaju šta čine*. Ja nisam dobar. Ovamo dolazim da bi bilo lakše meni, a ne tebi. Pa ipak, ubeđujem sebe da ti moje posete pričinjavaju zadovoljstvo, da ti pomažu da ponovo izoštriš pogled na svet čije su konture postale meke i bezoblične. Sat vremena gledanja televizije uveče, okretanje pet puta dnevno, hrana kroz cevčicu. Govore preko tebe, kao da nisi živo biće – *Da li može da nas čuje? Šta misliš, da li shvata?* – niko ne traži tvoje mišljenje, niko se na njega ne obazire... Biti odvojen od svega, a ipak osećati, misliti. To je suština pakla, lišena svih srednjovekovnih ukrasa. Taj gubitak veze sa svetom. A ja, eto, očekujem da od tebe naučim kako da je uspostavim. Kako da se nadam.

4

*Petak, 14. februar
Dan Sv. Valentina*

ČOVEK SA PSOM SE ZOVE GIJOM. JUČE MI JE POMOGAO OKO istovara, a jutros mi je bio prva mušterija. Sa sobom je vodio svog psa, Šarlija, i pozdravio me s neakvom stidljivom, gotovo dvorskom uljudnošću.

„Divno izgleda“, rekao je, osvrćući se oko sebe. „Mora da ste čitave noći ovo sređivali.“

Nasmejala sam se.

„Kakva promena“, rekao je Gijom. „Znate, ne znam odakle mi to, ali ja sam pretpostavljao da će ovo opet biti pekara.“

„Šta, zar da upropastim posao sirotom mesje Poatou? On bi mi zacelo bio zahvalan; lumbago mu je sve gori, a njegova jadna nepokretna žena pati od nesanice.“

Gijom se savio da namesti Šarliju ogrlicu, ali sam videla da su mu oči zaiskrile.

„Vidim da ste se već upoznali“, reče.

„Da. Dala sam mu recept za napitak za umirenje pred spavanje.“

„Ako deluje, on će vam biti prijatelj doveka.“

„Deluje“, uveravala sam ga. A onda sam ispod tezge izvukla ružičastu kutijicu sa srebrnom ukrasnom mašnom.

„Izvolite. Ovo je za vas. Vi ste moja prva mušterija.“ Gijom je delovao pomalo zbunjeno.